

XIX. strokovno srečanje
**RAVNATELJIC IN
RAVNATELJEV
VRTCEV**
Gradivo za udeležence

7.-8. oktober 2013, Portorož

XIX. STROKOVNO SREČANJE RAVNATELJIC IN RAVNATELJEV VRTCEV
Gradivo za udeležence srečanja

Uredila: Petra Weissbacher

Izdala in založila: Šola za ravnatelje

Odgovorna oseba: Andrej Koren

Oblikovanje: B&S d.o.o.

Tisk: Dravski tisk d.o.o.

Naklada: 210

Kranj, 2013

© 2013 Šole za ravnatelje

Publikacija je financirana iz sredstev Evropskega socialnega sklada.

Šola za ravnatelje

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

XIX. strokovno srečanje

RAVNATELJIC IN RAVNATELJEV VRTCEV

Gradivo za udeležence

7.-8. oktober 2013, Portorož

XIX. strokovno srečanje ravnateljic in ravnateljev vrtcev je financirano iz sredstev Evropskega socialnega sklada.

PROGRAMSKI ODBOR

- Vlasta Poličnik, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
- Vida Starič Holobar, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
- Andrej Koren, Šola za ravnatelje

ORGANIZACIJSKI ODBOR

- Petra Weissbacher, Šola za ravnatelje
- Andrej Koren, Šola za ravnatelje
- Eva Valant, Šola za ravnatelje
- Tomaž Prelog, Šola za ravnatelje

XIX. STROKOVNO SREČANJE
RAVNATELJIC IN RAVNATELJEV VRTCEV
Gradivo za udeležence

KAZALO

Tloris	3
Program srečanja	4
Plenarna predavanja	6
Delavnice	23
Zapiski	32

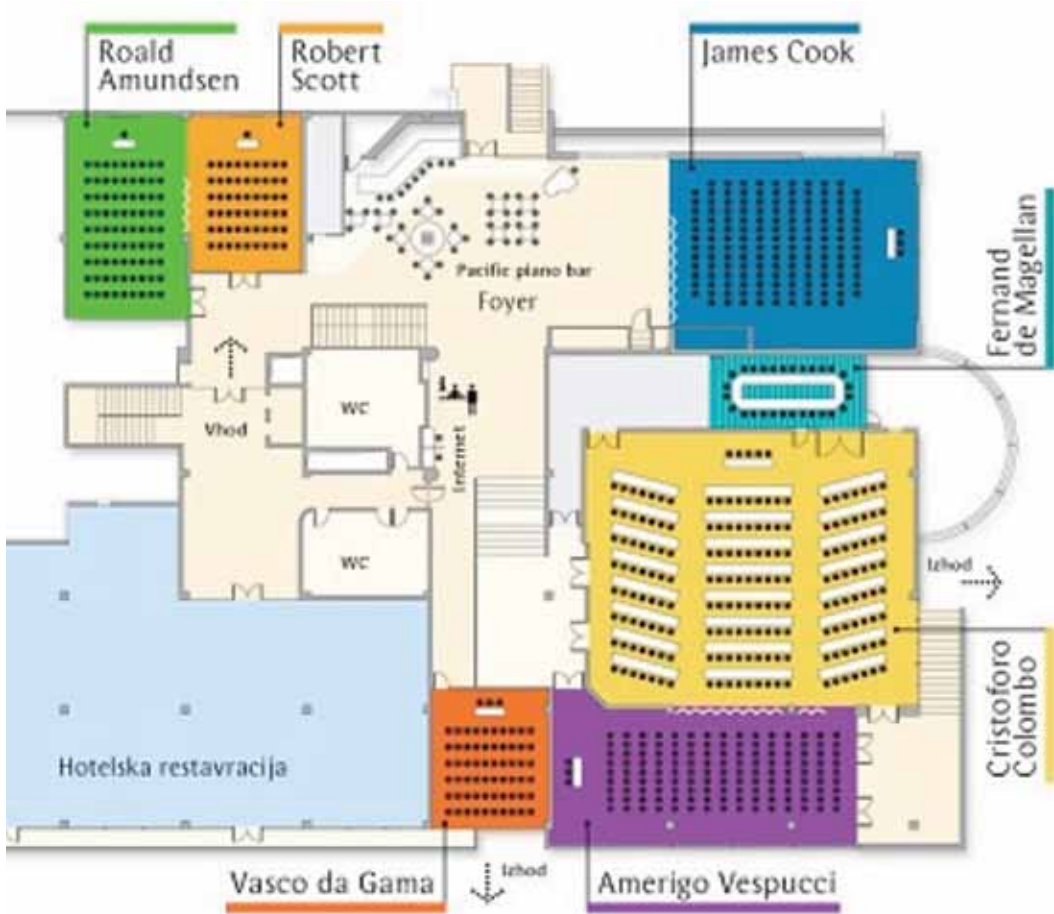
TLORIS

KONGRESNI CENTER PORTUS

XIX. STROKOVNO SREČANJE
RAVNATELJIC IN RAVNATELJEV VRTCEV

Gradivo za udeležence

PROGRAM

Plenarna predavanja bodo potekala v dvorani Colombo.

PONEDELJEK, 7. OKTOBER 2013

11.00–11.30	Uvodni pozdrav in nagovor	dr. Jernej Pikalo , minister
11.30–12.30	Izzivi državljske vzgoje – humanistika kot državljska vzgoja	dr. Marjan Šimenc , Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani
12.30–14.00	Odmor	
14.00–15.00	Nadarjeni otroci – izziv za vrtce	dr. Mojca Juriševič , Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani
15.00–15.30	Odmor	
15.30–16.30	Delavnice	
16.30–16.45	Odmor	
16.45–17.45	Delavnice – ponovitev	

TOREK, 8. OKTOBER 2013

9.00–10.00	Delavnice – ponovitev	
10.00–10.15	Odmor	
10.15–11.15	Delavnice – ponovitev	
11.15–11.45	Odmor	
11.45–12.45	Varovalni dejavniki razvoja in učenja malčkov in malčic	dr. Ljubica Marjanovič Umek , Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani
12.45–13.00	Odmor	
13.00–13.30	Predstavitve študije omrežja Eurydice: Državljska vzgoja v Evropi	Tanja Taštanoska , Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
13.30–14.30	Okrogla miza Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport	Aljuš Pertinač , državni sekretar, mag. Vlasta Poličnik , v. d. generalne direktorice Direktorata za predšolsko vzgojo in osnovno šolstvo, Vida Starič Holobar , vodja Sektorja za predšolsko vzgojo

XIX. STROKOVNO SREČANJE
RAVNATELJIC IN RAVNATELJEV VRTCEV
Gradivo za udeležence

Delavnice

Vse delavnice bodo štirikrat ponovljene:

- **ponedeljek, 7. oktober 2013: 15.30–16.30 in 16.45–17.45**
- **torek, 8. oktober 2013: 9.00–10.00 in 10.15–11.15**

Dvorana	Delavnica	Izvajalci
Colombo	Vloga ravnatelja pri spodbujanju porajajoče se pismenosti v 1. starostnem obdobju	Fanika Fras Berro, mag. Janja Cotič Pajntar, Urška Stritar, Nives Zore, dr. Nataša Potočnik , Zavoda RS za šolstvo
Vespucci	Moj poklic v vrtcu	mag. Darinka Cankar in Beba Adamič Tomič , Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
Amundsen in Scott	Skozi kulturo o aktivnem državljanstvu	mag. Barbara Hanuš, Zala Dobovšek, dr. Helena Rožman in Nataša Bucik , Ministrstvo za kulturo
Cook	Podpora vodenju vrtcev	mag. Vlasta Poličnik in Vida Starič Holobar , Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

PLENARNA PREDAVANJA

dr. Marjan Šimenc, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani

IZZIVI DRŽAVLJANSKE VZGOJE – HUMANISTIKA KOT DRŽAVLJANSKA VZGOJA

Področje državlanske vzgoje že dve desetletji doživlja pravi preporod, ki se kaže tudi v živahnosti debat o njegovi vsebini in obsegu. Predavanje bo izhajalo iz teze B. Cricka, da mora »vsaka državlanska vzgoja vsebovati vrednote in vednost, pa tudi spretnosti, ki izhajajo iz zgodnje izkušnje diskusije in debate«. Nadaljevalo se bo s pogledom C. Leleux, da je državlanska vzgoja bistveno povezana s trojico avtonomija – sodelovanje – participacija, povezal ga bom z analizami J. Westheimerja, ki dokazujejo, da razlike v opredelitvah državlanske vzgoje izhajajo iz različnih koncepcij dobrega državljana. Prva poudarja osebno odgovornost državljana in oblikovanje pozitivnih osebnostnih lastnosti; druga poudarja angažma v skupnosti; tretja meri na državljana, ki se zavzema za pravično urejeno družbo. Teza predavanja je, da so nekatere šibkosti državlanske vzgoje v Sloveniji povezane z ozkim razumevanjem humanistike. Za boljše razumevanje področja državlanske vzgoje je potrebno dobro poznavanje družbe, ekonomije in političnega, pa tudi kritično mišljenje, narativna imaginacija in raziskovanje lastnega življenja (Sokrat) – se pravi dobra humanistična izobrazba.

XIX. STROKOVNO SREČANJE
RAVNATELJIC IN RAVNATELJEV VRTCEV
Gradivo za udeležence

dr. **Mojca Juriševič**, Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani

NADARJENI OTROCI – IZZIV ZA VRTCE

V naši državi nimamo vzpostavljenega sistema za prepoznavanje nadarjenih otrok v predšolskem obdobju, tudi ne omenjamo posebej nadarjenih otrok, a se v praksi in različnih strokovnih krogih čedalje pogosteje kaže kot smiselna potreba po zgodnjem prepoznavanju nadarjenosti ter ustreznem delu z nadarjenimi otroki že v vrtcu. V predšolskem obdobju so otroci namreč izjemno dojemljivi za učenje, še posebej, če jim ga znamo ponuditi ali/in jih spodbuditi, v skladu z njihovimi razvojnimi potrebami, razvijajočimi se interesi ter učnimi potenciali.

V predavanju bom (1) predstavila temeljne značilnosti, ki se (lahko) kažejo v vedenju (potencialno) nadarjenih predšolskih otrok, (2) izpostavila pomen prisotnosti in pestrosti učnih spodbud za razvoj otrokove nadarjenosti, (3) utemeljila smiselnost prilagajanja vsebin, oblik in metod vrtčevskega kurikuluma potrebam nadarjenih otrok ter (4) opozorila na prednosti in pasti, s katerimi se lahko soočimo pri usmerjanju pozornosti na nadarjenost pri otrocih v vrtcu.

dr. **Ljubica Marjanovič Umek**, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani

VAROVALNI DEJAVNIKI RAZVOJA IN UČENJA MALČKOV IN MALČIC

Sodobna spoznanja različnih znanstvenih disciplin, kot sta npr. razvojna psihologija in nevroznanost, nedvoumno potrjujejo, da v prvih treh letih otrokovega življenja potekajo najhitrejša (količinske in kakovostne) spremembe v razvoju. Poznavanje zgodnjega razvoja dojenčkov in malčkov, tako na spoznavnem kot socialnem, čustvenem in gibalnem področju, omogoča ustvarjanje spodbudnega okolja, v katerem se malčki /malčice učijo. Pogosto govorimo o t. i. varovalnih dejavnikih razvoja in učenja. V prispevku bomo predstavili nekatere varovalne/kritične dejavnike na čustveno-socialnem in spoznavnem področju razvoja malčkov/malčic. Na področju čustveno-socialnega razvoja bomo izpostavili predvsem navezanost med dojenčkom/malčkom in referenčno osebo oziroma referenčnimi osebami, in sicer z vidika vrste navezanosti in stabilnosti. Na spoznavnem področju pa bomo posebej razložili vlogo jezikovnega koda staršev in drugih odraslih oseb, ki govorijo dojenčkom/malčkom in se z njimi pogovarjajo; implicitne teorije staršev/vzgojiteljic o malčkovem razvoju in učenju; vlogo simbolno bogatega okolja dojenčkov/malčkov ter vlogo skupnega branja odraslih in dojenčkov/malčkov (pogostost in kakovost). Varovalni oz. kritični dejavniki, ki vplivajo na razvoj in učenje malčka neposredno ali posredno, so tudi izobrazba staršev, socialno-ekonomski in kulturni kapital družine, vključenost v vrtec in kakovost vrta.

SPLOŠNA NAČELA:

- **Presežena delitev na zorenje (biologistični pristop) in učenje (narava – vzgoja).**
- **Razvoj v zgodnjih obdobjih (dojenček, malček) ima visoko napovedno vrednost za razvoj in učenje v kasnejših razvojnih obdobjih.**
- **Morebitni zaostanki v zgodnjem razvoju potrebujejo zgodnje odzivanje oziroma posredovanje.**

2

RAZVOJ MOŽGANOV

Prva tri leta otrokovega življenja so leta neverjetno hitrega razvoja na vseh področjih (spoznavnem, socialnem, gibalnem ...).

Novorojenčkovi možgani po teži dosegajo približno 25% teže možganov odrasle osebe. Do približno 3. leta starosti malčka gre za razvoj milijarde celic in preko sto milijard povezav in sinaps med celicami.

3

RAZVOJ MOŽGANOV

Age (in Months)

OBČUTLJIVA OBDOBJA RAZVOJA

Je optimalni čas (obdobje!), ko dojenček/malček/otrok relativno enostavno in hitro, tudi ob zunanjih spodbudah, razvije določene zmožnosti, koncepte, spretnosti.

Pomembno je, da ima malček možnosti, da se v občutljivem obdobju uči določenih spretnosti, razvija posamezne koncepte ...

OBČUTLJIVA OBDOBJA RAZVOJA

Stages of Brain Development in an Infant

Developmental Stage	Age (Months)
Vision Development	0 - 1
Speech Development	0 - 2
Emotional Development	0 - 2
Math/Logic	0 - 2
Social Attachment and Skills	0 - 2
Motor Development	0 - 2
Peer Social Skills	2 - 7
Language	2 - 7

ZAZNAVANJE

Razvoj zaznavanja poteka v prvih tednih in mesecih po rojstvu zelo hitro.

8

Razvoj socialnih možganov

Nujne so **specifične zgodnje izkušnje z ljudmi**.
Že v obdobju novorojenčka je pomembno opazovanje obrazne mimike:

- **pozitiven izgled na obrazu** (npr. razširjene zenice na obrazu mame) je ključni dejavnik – nov občutek zadovoljstva in užitka
- **neodobravajoč obraz** – sproži stresne hormone

10

PRVE SOCIALNE INTERAKCIJE:

- **Socialni nasmeh** → nasmeh, ki ga pri dojenčku vzbudi zaznava človekovega obraza. Razvije se med **četrtim in šestim tednom** starosti.
- V **drugem mesecu** starosti se vključuje v socialno interakcijo z odraslo osebo: vzpostavlja stik z očmi; odziva se z nasmehi, premika ustnice, vokalizira.

11

11

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO, VISŠO ŠOLSKO IN ŠPORTNO DEJAVNOST
INŠTITUT ZA RAZVOJNE NEVROPSIHOLŠKE VEŠČINE
šR

PRVE SOCIALNE INTERAKCIJE:

- Socialne interakcije z vrstniki se razvijajo v časovnem zamiku ➡ dojenčkov vrstnik ima relativno nizke spretnosti usklajevanja interakcije v primerjavi z odraslimi.
- Okoli **šestega meseca** razvije *ekološki sebe* – dojenček razume sebe kot dejavnega posrednika dogajanja v zunanjem okolju (npr. tisto, kar dela in kar vidi v ogledalu, prepozna kot eno in isto).

13

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO, VISŠO ŠOLSKO IN ŠPORTNO DEJAVNOST
INŠTITUT ZA RAZVOJNE NEVROPSIHOLŠKE VEŠČINE
šR

GESTE V SOCIALNIH INTERAKCIJAH

Gre za obliko začetnega **simbolnega sporazumevanja**.

- imperativne geste (namen: zadovoljevanje potreb, želja – prosi, zahteva), geste kazanja, seganja po, dajanja, prikimavanja ...
- deklarativne geste (namen: želi vzbuditi pozornost pri drugi osebi oz. vzpostaviti stik)

14

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO, VISŠO ŠOLSKO IN ŠPORTNO DEJAVNOST
INŠTITUT ZA RAZVOJNE NEVROPSIHOLŠKE VEŠČINE
šR

GESTE V SOCIALNIH INTERAKCIJAH

15

SOCIALNO RAZUMEVANJE

Zgodnje razumevanje želje drugega – poskus (Gopkin):
E. je malčku ponudila dve skodelici s hrano: v eni so bili krekerji, v drugi pa brokoli. Malčka je vprašala, katera hrana mu je bolj všeč, kaj bi on rad vzel. Izbral je krekerje. Potem je skodelici postavila predse (sedela je nasproti malčku). Ko je vzela iz posode krekerje, je nazorno pokazala, da ji niso všeč (gnusl), ko pa je vzela brokoli, je bila nad njim navdušena.

14 m. star malček ni bil sposoben prepoznati čustva druge osebe: ko je E. ponovno postavila pred njega skodelici, ji je na prošnjo, naj ji da hrano, dal krekerje, ki so bili všeč njemu.

18 m. star malček je pravilno prepoznal čustvo druge osebe (E) in ji je v enaki situaciji dal brokoli, ki njemu ni bil všeč, je pa E. pokazala navdušenje nad njim. Razlikoval je med svojo željo in željo drugega. "Bral" je čustva druge osebe in jih tudi upoštevali pri svojem ravnanju.

16

PROSOCIALNO VEDENJE

Razvoj se začne s prvimi interakcijami (plazenje ...) in je povezan z razvojem sporazumevalnih spretnosti in skupno vezano pozornostjo.

D. in m. še veliko časa preživijo v individualni igri, socialne interakcije niso vedno prosocialne, so relativno kratke.

Prosocialno vedenje pomembno **narašča od 2. do 3. leta.** Prosocialno vedenje **vključuje pozitivna čustva**, pri čemer **nasmeh in smeh delujeta kot metasporazumevanje.** Vedno bolj je selektivno (delijo igrače s prijatelji; spoli).

17

RAZVOJ GOVORA: BESEDNJAK

Individualne razlike v obsegu besednjaka – raba besed (ocenjevano s pomočjo *Liste sporazumevalnih zmožnosti, ki so jo reševali starši, E. Bates idr., 1994*):

12-mesečni dojenčki: od 0 do 52 besed
16-mesečni malčki: od 0 do 347 besed
23-mesečni malčki: od 208 do 675 besed

18

RAZVOJ GOVORA: BESEDNJAK

Odnos med zapletenostjo stavkov (npr. *Tam muca. Tam je muca.*) in dolžino stavka ter besedniakom pri malčkih, starih od 18 do 30 mesecev.

22

23

VAROVALNI DEJAVNIKI RAZVOJA IN UČENJA

- socialni in kulturni kapital
- kakovost socialnih interakcij, kakovost dejavnosti (npr. pogovarjanje, igra, skupno branje)
- raba jezika odraslih oseb – jezikovni kod (pogostost interakcij in kakovost)

24

VAROVALNI DEJAVNIKI RAZVOJA
IN UČENJA

25

VAROVALNI DEJAVNIKI RAZVOJA
IN UČENJA

26

VAROVALNI DEJAVNIKI RAZVOJA
IN UČENJA

Skupni bruto plačlo staršev

Starost otroka (v mesecih)	Otroci v obdobju individualnega starstva	Otroci v obdobju skupnega starstva	Otroci v obdobju skupnega starstva s socialno pomočjo
10	0	0	0
12	0	0	0
14	0	0	0
16	0	0	0
18	0	0	0
20	0	0	0
22	0	0	0
24	0	0	0
26	0	0	0
28	0	0	0
30	0	0	0
32	0	0	0
34	0	0	0
36	0	0	0

27

VAROVALNI DEJAVNIKI RAZVOJA IN UČENJA

Razlika med nizko in visoko izobrazbo mame: za **1/3 manj izjav pri mamah**, posledično približno za **1/2 manjši besednjak malčkov**, starih od 10 do 36 mesecev.

29

VAROVALNI DEJAVNIKI RAZVOJA IN UČENJA

Socialni in ekonomski dejavniki

Raziskava

Učinek dejavnikov socialnega okolja je velik že v prvih letih dojenčkovega/malčkovega življenja (sliki Hart in Risley 1995) in gre tudi za visoko stabilnost v razvoju govora.

30

VAROVALNI DEJAVNIKI RAZVOJA IN UČENJA

Raziskava je narejena na osnovi gradiva, zbranega v času obiskovanja malčkov na njihovem domu, in sicer od njihovega **7. do 36. meseca starosti** (vsak mesec).

Število izjav in besed: v **povprečju** sliši malček **340 izjav in 1440 besed** na uro, ki so namenjene njemu.

31

VAROVALNI DEJAVNIKI RAZVOJA IN UČENJA

Količina in načini spodbujanja – velika variabilnost:

- nekateri starši so v interakciji s svojim malčkom več kot 40 minut v uri, nekateri manj kot 15 minut
- nekateri starši naredijo v interakciji več kot 500 **socialnih obratov**, nekateri manj kot 150 v uri
- nekateri starši izražajo **odobranje, soglasje** 40-krat v eni uri, drugi manj kot 4-krat
- nekateri **rečejo** več kot 3000 **besed**, drugi manj kot 200 besed na uro

32

VAROVALNI DEJAVNIKI RAZVOJA IN UČENJA

Količina družinskega govora vpliva na razvoj otrokovega besednjaka v **povezavi z otrokovimi intelektualnimi sposobnostmi**.

*Intelektualne sposobnosti niso enostavno ovezane le s SES-om, pomembna je tudi spremenljivka starševega govora (pogostost; kaj govorijo, ali govorijo z užitkom in veseljem – gre za **celoten kulturni kapital v družini (habitus)**).*

33

SKUPNO BRANJE

Kot možnost preseganja nekaterih elementov šibkega kulturnega kapitala...

Ključni pokazatelji učinka skupnega branja so:

- **pogostost** skupnega branja
- **kakovost** skupnega branja (v interakciji, pogovarjanje)
- **starost**, pri kateri so starši/vzgojitelji **začeli otroku brati**

34

SKUPNO BRANJE

- V otroških knjigah in slikanicah je za približno **1/3 bolj raznolik besednjak** kot v pogovoru med mamo in otrokom.
- **Referenčna komunikacija med skupnim branjem:** vprašanja in razlage vsaj do določene mere "odmaknjene" od besedila in slik (ČUSTVA!).

35

NAVEZANOST DOJENČEK/MALČEK IN REFERENČNA OSEBA

Različne vrste navezanosti:

- **varna** navezanost
- **nevarna** navezanost (izogibajoča; ambivalentna in neorganizirana navezanost)

Vedenje matere varno navezanih

V prvih mesecih občutljive, pozorne na dojenčkove signale (jok, pogled, nasmeh); hitreje in bolj ustrezno se odzivajo; z otrokom veliko sodelujejo, govorijo (pogosto v interakciji), v odnosu izražajo veliko toplino.

36

NAVEZANOST DOJENČEK/MALČEK IN REFERENČNA OSEBA

multipla navezanost (okoli 1. leta dojenčkove starosti) → vključitev v vrtec

37

VRTEC KOT VAROVALNI DEJAVNIK

Varovalni dejavniki na **strukturni ravni vrtca**:

- skupni vrtec
- nacionalni kurikulum za otroke vseh starosti
- delež vključenih otrok, tudi do 3. leta starosti (slo: več kot polovica – 55,7 % v letu 2011/12)
- delež vključenih otrok, ki prihajajo iz manj spodbudnega okolja (pravičnost!) – **podatek**

38

Razmerja vključenih malčkov (3 leta) glede na izobrazbo staršev

delež staršev z nizko izobrazbo : delež staršev z visoko izobrazbo

	Ni	VI	
Estonija	3%	33%	
Danska	75%	70%	
Švedska	52%	47%	
Finska	22%	25%	
V9	13%	39%	
Slovenija 1	17%	28%	(leto 2005 – enako kot druge države)
Slovenija 2	35%	52%	(3-letni malčki, leto 2008)
Slovenija 3	82%	91%	(otroci, stari od 3 do 6 let; leto 2008)

39

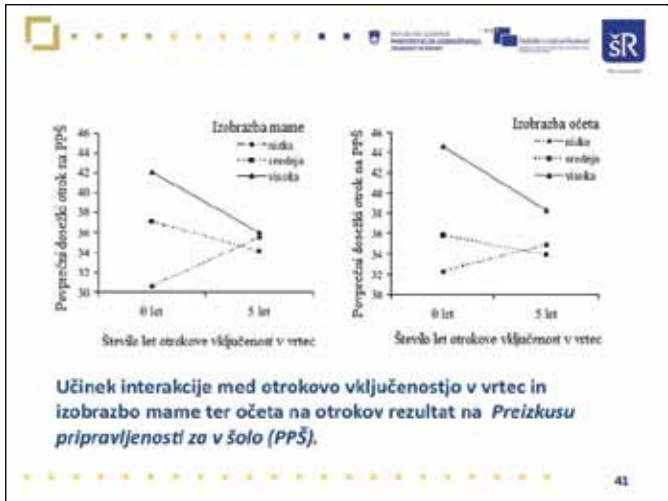

VRTEC KOT VAROVALNI DEJAVNIK

Napoved (kratkoročna in dolgoročna) razvoja in učenja

Slovenska vzdolžna raziskava (vključitev v vrtec pri 1 ali 3 letih)

- Vrtec (kakovosten) je imel pomemben učinek na **govor otrok**, katerih mame so imele nizko izobrazbo oz. pri otrocih, ki prihajajo iz manj kakovostnega družinskega okolja.
- Vrtec je imel pomemben učinek na **socialno kompetentnost otrok**.
- Vrtec je imel pozitivni učinek na **pripravljenost otrok za vstop v šolo** in na **šolsko uspešnost v 1. razredu OŠ** (v interakciji z izobrazbo staršev in kakovostjo družinskega okolja).

40

VRTEC KOT VAROVALNI DEJAVNIK

Mednarodne primerjalne raziskave znanja.

Otroci, ki so bili vključeni v vrtec (pomembna ne le vključenost, ampak tudi **trajanje vključenosti**), so dosegali višje rezultate na področju bralne pismenosti (PRLS: 9-letniki; PISA:15-letniki).

42

Tanja Taštanoska, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

PREDSTAVITEV ŠTUDIJE OMREŽJA EURYDICE: DRŽAVLJANSKA VZGOJA V EVROPI

Omrežje Eurydice je ob evropskem letu državljanov izdalo novo primerjalno študijo o državljanski vzgoji v Evropi, ki jo v oktobru predstavljamo tudi v slovenskem prevodu. V predstavitvi študije bomo še posebno izpostavili vlogo ravnatelja pri vzpostavljanju institucionalne kulture ali klime, ki omogoča aktivno participacijo in izgradnjo socialnih in državljanskih kompetenc vseh udeležencev v vzgoji in izobraževanju.

DELAVNICE

mag. **Vlasta Poličnik** in **Vida Starič Holobar**, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

PODPORA VODENJU VRTCEV

Delavnico o vodenju vrtcev smo pripravili z namenom, da bi udeležence spodbudili k razmišljanju o izzivih vodenja vrtcev, o tem, kaj je v praksi dobro in učinkovito, pa tudi o tem, kakšno podporo še potrebujejo in od koga jo pričakujejo. Njihova razmišljanja in predlogi bodo naše vodilo pri oblikovanju strategije za podporo vodenju vrtcev.

Fanika Fras Berro, mag. Janja Cotič Pajntar, Urška Stritar, Nives Zore, dr. Nataša Potočnik
Zavod RS za šolstvo

VLOGA RAVNATELJA PRI SPODBUJANJU PORAJAJOČE SE PISMENOSTI V 1. STAROSTNEM OBDOBJU

Vsebina delavnice predstavlja nadaljevanje teme na lanskem srečanju ravnateljcev vrtcev, s poudarkom na spodbujanju porajajoče se pismenosti v prvem starostnem obdobju. Temelji na izhodiščih novjših raziskav, ugotovitvah projektov s področja porajajoče se pismenosti ZRSŠ ter izkušnjah iz vrtčevske prakse. Delavnica bo zato osredotočena na vlogo ravnatelja pri zagotavljanju kakovosti vrtca na področju zgodnje pismenosti v prvem starostnem obdobju. Skupaj z udeleženci bomo osvetlili različne vidike vloge ravnatelja in ozaveščali pomen spodbujanja porajajoče pismenosti pri malčkih.

mag. **Barbara Hanuš**, **Zala Dobovšek**, dr. **Helena Rožman** in mag. **Nataša Bucik**, Ministrstvo za kulturo

SKOZI KULTURO O AKTIVNEM DRŽAVLJANSTVU

Udeleženci delavnice bodo spoznali različne vsebine s posameznih področij kulture o aktivnem državljanstvu, domovinski kulturi in etiki. Predstavili bomo možnosti vključevanja kulturnih vsebin (filmov, lutkovnih predstav, knjig, razstav v muzejih ...) v vzgojo in izobraževanje na tem področju, posebno pozornost pa bomo namenili aktivni vlogi (participaciji) otrok in predstavili vsebine, ki so lahko izziv za pogovore in delavnice z otroki.

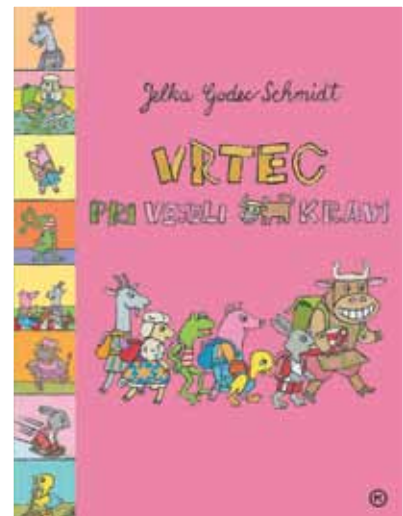
Strokovnjaki na različnih področjih poudarjajo pomen vzgoje otrok in mladih za aktivno državljanstvo. Če jih želimo usmeriti k participaciji za aktivno državljanstvo, razvijati njihovo kritično mišljenje, razvijati njihove vrednote, jih spodbujati k dejavni udeležbi v družbi, jim moramo vse to na primeren način približati tako v vzgojno-izobraževalnem sistemu kot tudi družbi kot celoti. Pri tem je ključno poiskati pristope, ki otroke spodbujajo k lastni aktivnosti, so zanje zanimivi in čim bolj raznoliki. Pomembno je povezovati različna področja in različne vidike – od kulture, zdravja do okolja, kar nam v vrtcu omogoča že sam Kurikulum za vrtce, ki vključuje dejavnosti za več področij.

Če pričakujemo od otrok in mladih aktivno udeležbo in udejstvovanje v skupnosti, jim moramo omogočiti, da se tega naučijo, in pomembno je pričeti že v predšolskem obdobju. Otroci naj si že v vrtcu krepijo vedenje o lastni državi in njeni kulturi, spoznavajo večkulturnost in razvijajo strpnost. Kakovostne kulturne vsebine z različnih področij kulture – glasbe, bralne kulture, filma, likovne umetnosti, gledališča, plesa ter kulturne dediščine – so nam pri tem v veliko pomoč.

Na delavnici bomo spoznali, kako lahko otroci ob skrbno izbranim knjižnem gradivu spoznavajo slovenske ustvarjalce za otroke in mladino, Slovenijo in njeno kulturno dediščino, pokazali vam bomo, kako se s knjigami lotevamo tematik, kot sta večkulturnost in večjezičnost, kako lahko učimo otroke opazovati razlike v jezikih in kulturah ter iskati to, kar povezuje na primer evropske narode.

Cilj državljske vzgoje je razvijati določene vrednote, odnose in ravnanja, ta vzgoja vključuje učenje o spoštovanju in medsebojnem razumevanju. Poudarjeno je kritično mišljenje in prav dobra zgodba (zapisana v knjigi ali posneta na filmu) je priložnost, da damo vsakemu posamezniku možnost, da izrazi svoje mnenje in se opredeli do problemov, ravnanj literarnih likov, razpleta ipd.

Literarna dela in filmi so odlično izhodišče za pogovor z otroki, tako v skupini v vrtcu kot doma: pogovarjamo se, ali je osrednji lik ravnal moralno, je bil solidaren, se je imel možnost odločiti, kako je zagovarjal lastno stališče, ali je sprejel odgovornost – vse to so vprašanja, ki so ključna za državljsko vzgojo. O življenju v skupnosti, človekovih pravicah in strpnosti se lahko pogovarjamo tudi ob preprostih stripih – prikazali bomo možnosti za pogovor ob stripu Jelke Godec Schmidt *Vrtec pri veseli kravi*.

Strokovnjaki poudarjajo, da je kritično mišljenje ključno za razvijanje politične pismenosti. Branje knjig in pogovori o njih so del vrtčevskega vsakdana, redno namenimo nekaj časa branju, pogosto si ogledamo tudi animirane filme, ki otroke spodbudijo k razmisleku o položaju posameznika v družbi. Vsebine s področja književne in filmske vzgoje torej niso zastopane le ob posebnih dneh, ampak jih stalno vključujemo v delo. Povežemo jih prav z vsemi področji kurikuluma za vrtce in poudarimo tudi pri načrtovanju sodelovanja s starši. Tu omenimo tudi kakovostne animirane filme, ki jih najdemo na DVD-jih *Slon 1 do 6* (nastali so v sodelovanju z Mednarodnim festivalom animiranega filma Animateka, Društvom za oživljanje zgodbe 2 koluta in uredništvom revij Cican in Cicido ter tujimi producenti).

Pri izboru kakovostnih knjig (leposlovnih in poljudnih), ki se navezujejo na tematiko državljanske vzgoje, so lahko strokovnim delavcem vrtcev v pomoč mladinski knjižničarji v splošnih knjižnicah po vsej Sloveniji. Posebej priporočamo obisk knjižnice skupaj z otroki (ponudba *Vrtec na obisku, Knjižnica na obisku v vrtcu* ...).

Ponudba kakovostnih filmov (od animiranih do igranih, od sodobnih do kinotečnih), primernih za predšolske otroke, je velika – pri izboru filmov po tematikah, ki se navezujejo na široko področje državljanske vzgoje, se lahko obrnemo na strokovnjake v filmskih ustanovah, ki so predstavljene v katalogu Kulturnega bazarja.

Dramsko in lutkovno gledališče kot dve veji uprizoritvene umetnosti, ki otroka nagovarjata izjemno neposredno, v živo in zadnje čase nemalokrat tudi v želji gledalčevega takojšnjega odziva, sta brez dvoma prostor, na katerem se pomembno uri in razvija otrokova razumska in čustvena senzibilnost. Ob gledanju gledališke predstave lahko otroci zaradi direktne komunikacije in neposredne fizične bližine odrskega dogajanja in igralcev/animatorjev včasih dosežejo izjemno stopnjo poistovetenja s pravljimi/dramskimi junaki. Lutkovne predstave otroka ne nagovarjajo le na besedilni ravni, temveč tudi poglobljajo njegov smisel za razumevanje različnih odrskih znakov in simbolov. Likovne zasnove lutk so pogosto »izmaknjene realnosti«, to pa najmlajšim razpira domišljijo in krepi njihovo individualno razumevanje neobičajnega odrskega sveta.

Gledališke in lutkovne predstave v svojih zgodbah nemalokrat nosijo s seboj takšne in drugačne nauke in napotila za življenje, namenjene najmlajšim. Včasih so te situacije tako rekoč prerisane iz dejanskega sveta (so realistične), včasih prikazane s prispodobami (basni, predmetno gledališče), vedno pa je pomembno, da so narejene prepričljivo, odgovorno, kakovostno in inovativno.

Na delavnici bomo posvetili pozornost gledališko-lutkovnim projektom, ki v središče dogajanja postavljajo sprejemanje drugačnosti, razvijanje čuta za solidarnost, zavedanje tradicionalnih vrednot, folklorne in zgodovine ter ozaveščanje pomena ekologije in skrb za naravo.

Niz uprizoritev spregovori o pomembnosti sprejemanja in zrelega razumevanja drugačnosti. Med te spada predstava *Vsi drugačni, vsi čudni*, ki »drugačnost« umesti med otroške (plišaste) igrače in njihovo vizualno raznolikost; *Aska in volk ali Ples za življenje* prinaša dragoceno sporočilo o pomembnosti umetnosti in zavedanju, kaj vse lahko ta ponudi odraščajočemu otroku; *Antonton* je zgodba o nenavadnem fantiču, ki okolici ne pušči, da bi ga spremenila, omejevala, ampak ostaja zvest samemu sebi in dojema svojo drugačnost kot darilo; *Zvezdica Zaspanka* je znana pripoved o posamezniku, deklici zvezdici, ki se nenadoma

znajde v popolnoma tujem svetu (v kolesju drugačne »kulture« oziroma družbenega sistema), a vztraja v svojih vrednotah in stališčih, ki ji obenem pomagajo, da se zmagovalno sooči z ovirami v nekem novem okolju; *Mišek Miško in Belamiška*, nekakšna lutkovno-pravljica parafraza znane tragedije *Romeo in Julija*, pa pred nas položi trk dveh med seboj nasprotujočih si skupnosti (belih in črnih miši), katerih mlada pripadnika se zaljubita, kar tudi pomeni, da popolnoma odmisli »umetno ustvarjene« razlike med njima in drugačnost premagata z ljubeznijo in trdno pripadnostjo svojemu srcu.

O solidarnosti spregovorita lutkovni uprizoritvi *Pekarna Mišmaš* in *Kdo je napravil Vidku srajčico*. Prva prikazuje moč vzajemne pomoči znotraj določene skupnosti in dobrohotnosti, ki se lahko skriva tudi

Lutkovna uprizoritev *Sneguljčica*, prirejena po pravljici bratov Grimm, pa na hudomušen, piker, a nenasilno poučen način opozori na sodobno ekološko krizo in nenadzorovano zastrupljanje okolja, za katerega smo soodgovorni vsi.

Če se naslonimo na misel dr. Antona Trstenjaka »Človek nima narave, ampak ima zgodovino. Zato si moramo vedno znova pripovedovati zgodbo, kaj smo, kdo smo, kaj hočemo!«, lahko ugotovimo, da je pomemben nosilec omenjenih sporočil ravno dediščina: kulturna in naravna. V mislih imamo tako nepremično kot premično in nesovno dediščino, ki jo v slovenskem prostoru varujemo in v javnosti predstavljamo javni zavodi in nevladne organizacije, delujoči na področju kulture in naravoslovja. Ob temeljni nalogi varovanja, hranjenja in predstavljanja dediščine izvajajo muzeji in galerije skozi našo izobraževalno funkcijo pomembno vlogo posrednika. Kot ustanove, znotraj katerih se lahko srečamo z različnimi dediščinami in njihovimi vidiki, so muzeji okolja specializiranega in kompleksnega učenja. So prostori srečevanj lokalnega, nacionalnega in nadnacionalnega nivoja ter s svojimi programi oblikujejo odnos do *sebe* in *drugega* v duhu medkulturnega dialoga, ki je tudi element državljske vzgoje. Če je cilj državljske vzgoje razvijati politično pismenega in dejavnega ter kritičnega državljana, je za to nedvomno treba najprej dobro poznati sebe in svoje kulturno in naravno okolje. Kajti oboje nas je skozi zgodovino tudi definiralo.

V slovenskih muzejskih ustanovah je na razpolago cel spekter dejavnosti, s katerimi dediščino interpretiramo tudi z vidika t. i. državljske vzgoje. Še zlasti na področju umetnosti lahko celotno 20. stoletje sledimo družbeno angažiranim umetnikom; tako v obdobju ekspresionizma in nove stvarnosti in še zlasti v umetniških praksah 60. in 70. let (npr. skupina OHO). Razstavnimi programi Moderne galerije so v okviru izvedenih retrospektivnih razstav v zadnjih letih (npr. Marko Pogačnik, Tomaž Lavrič) to družbeno noto poudarili tudi v pedagoških programih, s katerimi so o družbeni vlogi posameznika in skupnosti v današnji potrošniško naravnani družbi preizpraševali tudi mlade obiskovalce. V muzejskem okolju opozarjamo na pedagoški program *Zrno na zrno pogača, kamen na kamen palača*, ki ga ob razstavi *Pod skupno streho* izvajajo v Muzeju za arhitekturo in oblikovanje.

v drobnih dejanjih in malenkostnih gestah – kot je peka dobrega kruha. Druga, *Videk*, pa pred nas razgrne simbolično sliko revščine, ki ni tragična, saj jo premagajo posamezna dejanja prijateljev, ki s skupnimi močmi pomagajo tistemu, ki živi v pomanjkanju, in mu tako povrnejo veselje in upanje.

Pojte, pojte, drobne ptice so ljudske miniature, ki z lutkami in petjem izrišejo neki drug čas, ki ga mnogi otroci danes ne poznajo več, od žetve na polju do mlinarja in semenjskih norčij, pa zgodba o zaprtih pticah in trudu za njihovo izpustitev.

Z elementi državljske vzgoje se srečujemo na obeh stalnih razstavah v Slovenskem etnografskem muzeju pa tudi v programih otroškega muzeja Hermanov brlog v Muzeju novejšje zgodovine Celje kot edinem specializiranem otroškem muzeju v Sloveniji (primer razstave *Zvezde Evrope*).

V preteklih letih smo ob skupnem projektu Moderne galerije, Umetnostne galerije Maribor in Galerije Božidar Jakac *Ali se med seboj poznamo* opozarjali na kulturno raznolikost v sodobnih družbah in na medsebojno povezanost in prepletenost, ki mora različnosti spoštovati. A le identitetno osveščen posameznik, ki pozna lastno kulturno in družbeno okolje, bo lahko kritičen in spoštljiv sogovornik in ne nazadnje tudi

dejavni član družbe. Prvi koraki v tej smeri so gotovo lahko narejeni že v vrtcih.

Stalne in občasne razstave in tudi drugi programi v slovenskih muzejskih in umetnostnih ustanovah so lahko dobra izhodišča za spoznavanje preteklih in današnjih družbenih in umetniških praks; na delavnici pa se bomo vanje ozrli s tematiko mask in maskiranja. Osnovo za razmišljanja nam bodo predstavljala umetniška dela Tonea Kralja.

Ogledalo našemu svetu nastavlja animirani film *Meseček* (program Kinobalon, Kinodvor Ljubljana).

Otroci bodo film gledali kot pravljico, spodbuja pa razmislek o moči, nasilju, občutku večvrednosti, pomenu lastnine in varovanju narave. Avtor slikanice Tomi Ungerer, ki je sodeloval pri nastanku filma *Meseček*, je rekel (<http://www.kinodvor.org/media/mesecek.pdf>): »*S Scheschem sva se odločila, da bova zgodbi o Mesečku dala večji politični pomen. Človeštvo se ne bo spremenilo, vedno bo imelo opraviti z nasiljem, krivico in diktaturami. In mislim, da nikoli ni prezgodaj za to, da otroke posvarimo, kaj se skriva za politiko in slepim fanatizmom. To je moj angažma v mojih otroških knjigah.*«

Ob zaključku delavnice si bomo ogledali kratek odlomek iz filma *Meseček* in skupaj spoznali, da za nekatere stvari ni nikoli prezgodaj, to velja tudi za državljansko vzgojo v vrtcih.

Slikovno gradivo:

Fototeka GBJ, Fotoarhiv MAO, Arhiv Založbe Mladinska knjiga, Arhiv MK, Arhiv Mestnega gledališča Ptuj, Arhiv Mini teater Ljubljana, FIVIA – Vojnik, Arhiv Lutkovnega gledališča Ljubljana.

VABILO NA KULTURNI BAZAR 2014

Organizatorji prireditve – Ministrstvo za kulturo, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo ter izvršni producent Cankarjev dom v Ljubljani – vabimo **strokovne delavce vzgojno-izobraževalnih zavodov**

26. marca 2014 v Cankarjev dom v Ljubljani na Kulturni bazar 2014.

V enem dnevu bo v Cankarjevem domu svojo bogato ponudbo predstavilo **skoraj 300 kulturnih ustanov**, zvrstilo se bo več kot 50 kulturno-vzgojnih dogodkov: strokovna predavanja, delavnice in razprave z različnih področij, vodeni ogledi predstav (gledališke, glasbene, plesne, filmske ...), razstave ter nastopi ustvarjalcev in umetniških skupin.

Kulturni bazar (KB) bo organiziran kot **enodnevno brezplačno strokovno usposabljanje za vse, ki se v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah ukvarjajo s kulturno-umetnostno vzgojo otrok, učencev in dijakov** (udeleženci prejmejo potrdilo o udeležbi).

Pri pripravi programa za leto 2014 poleg organizatorjev in kulturnih ustanov sodelujejo številni partnerji: Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, Ministrstvo za zdravje, Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, Agencija SPIRIT, Slovenska nacionalna komisija za Unesco, fakultete in akademije ...

Program prireditve bo objavljen v začetku januarja 2014 na spletni strani www.kulturnibazar.si, že sedaj pa lahko napovemo osrednje teme:

- spodbujanje in razvijanje različnih nadarjenosti z umetnostjo in skozi umetnost,
- kulturno-umetnostna vzgoja in zdravo ter ustvarjalno preživljanje prostega časa otrok in mladih,
- les – tema, s katero bomo povezali različne vidike – vsa področja umetnosti, kulturno in naravno dediščino, okolje, gospodarstvo, zdravje in izobraževanje.

Novost KB 2014 bo tudi poseben sklop, namenjen predstavitvi projektov – primerov dobrih praks partnerstva vzgojno-izobraževalnih zavodov in kulturnih ustanov.

Tako kot v zadnjih letih bo del programa KB 2014 namenjen tudi širši javnosti, zlasti otrokom, mladim in njihovim staršem, ki si bodo na razstavnih prostorih lahko ogledali raznoliko ponudbo kulturnih ustanov iz vse Slovenije, za otroke in mladino pa bo pripravljen tudi bogat in zanimiv dodaten program.

Tudi letos smo pripravili Katalog ponudbe kulturno-umetnostne vzgoje za šolsko leto 2013/2014, ki ste ga prejeli vsi vzgojno-izobraževalni zavodi v Sloveniji, v e-obliki pa je dostopen na spletni strani www.kulturnibazar.si.

Katalog je odličen pripomoček za načrtovanje kulturno-umetnostnih dejavnosti v vzgojno-izobraževalnih zavodih, saj na enem kraju predstavlja osnovno ponudbo kakovostnih ponudnikov iz vse Slovenije. Je tudi informator za vse, ki želijo spodbujati ustvarjalnost otrok in mladih skozi inovativne kulturno-vzgojne projekte.

Spletno stran www.kulturnibazar.si namenjamo strokovnim delavcem v vzgoji in izobraževanju, kulturi, pa tudi širši strokovni javnosti. S svojimi vsebinami in nasveti lahko olajša načrtovanje kulturnih dejavnosti v vrtcih in šolah, saj vse leto sproti seznanja z novostmi na področju kulturne vzgoje na **regionalni** in **nacionalni ravni**. Spletna stran je lahko koristen vodnik za otroke, mlade in njihove starše ter vse, ki jih kultura zanima in iščejo zamisli za kakovostno ter ustvarjalno preživljanje prostega časa.

V rubriki **Koledar kulturnih dogodkov** najdete obvestila o pomembnejših nacionalnih novostih na področju kulturno-umetnostne vzgoje. V rubriki **Kulturna vzgoja – gradiva** so zbrani **nacionalni in mednarodni strateški dokumenti** ter **nacionalna in mednarodna strokovna literatura** o kulturno-umetnostni vzgoji. V rubriki **Aktualno – vabimo k ogledu** obveščamo o strokovnih prispevkih, objavljenih v strokovnih revijah, pa tudi o obsežnejših in zanimivih člankih oziroma prispevkih v drugih medijih.

Na spletni strani najdete tudi *E-katalog ponudbe kulturno-umetnostne vzgoje za šolsko leto 2013/14 Kulturni bazar*, poleg tega smo **za vzgojno-izobraževalne zavode pripravili dodatne informacije:**

- v posebni razpredelnici smo **zbrali informacije o cenah za vzgojno-izobraževalne zavode za vse kulturno-vzgojne dejavnosti, ki so objavljene v katalogu KB 2013/14**. Podatki so organizirani po področjih, ki sledijo katalogu KB,
- iz kataloga KB smo **zbrali in posebej izpostavili ponudbo, ki je za vzgojno-izobraževalne zavode brezplačna**.

ZAPISKI

XIX. STROKOVNO SREČANJE
RAVNATELJIC IN RAVNATELJJEV VRTCEV

Gradivo za udeležence

Horizontal lines for writing, spanning the width of the page.

XIX. STROKOVNO SREČANJE
RAVNATELJIC IN RAVNATELJJEV VRTCEV

Gradivo za udeležence

A series of 28 horizontal lines for writing, spanning the width of the page.

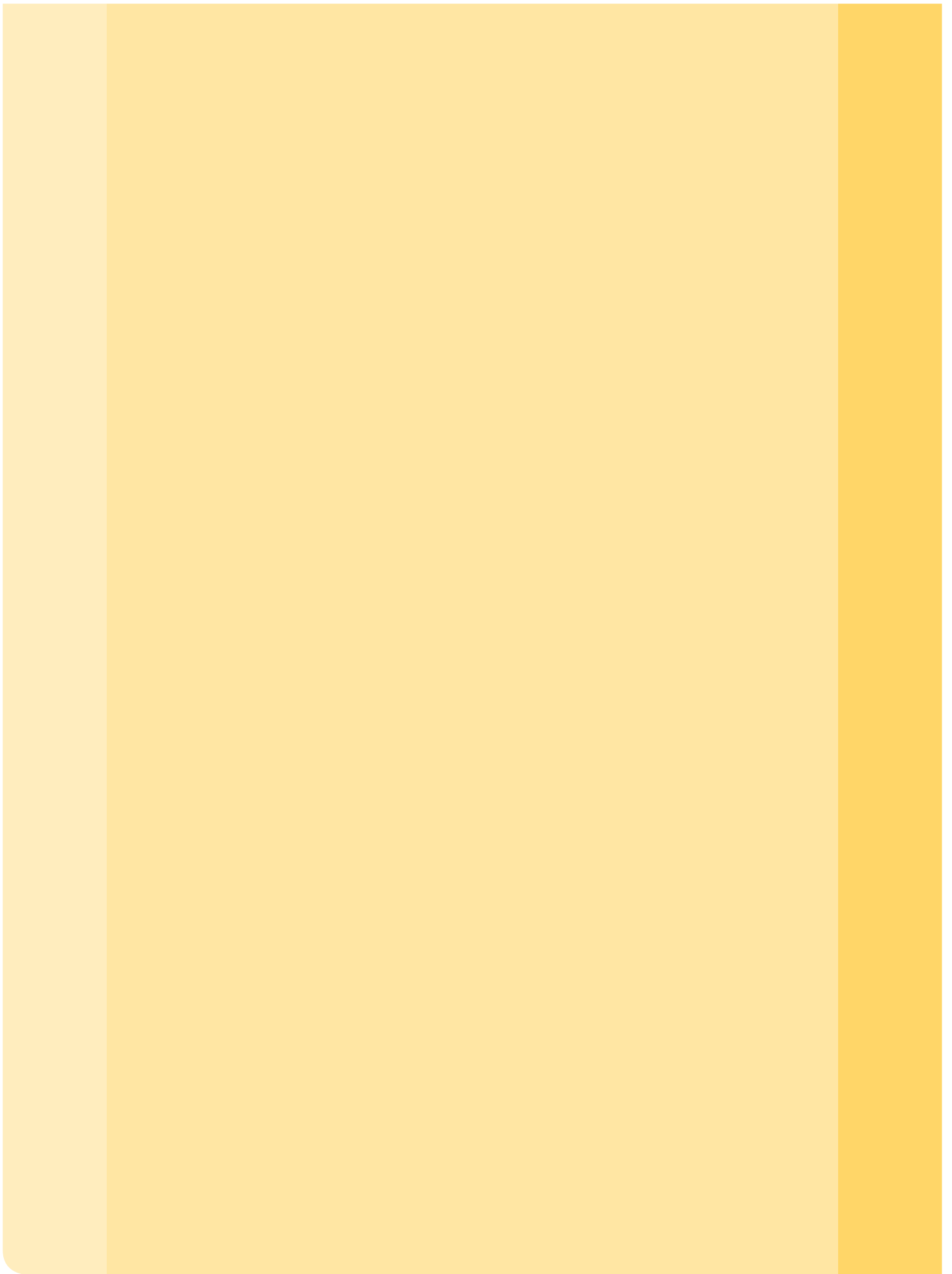

XIX. STROKOVNO SREČANJE
RAVNATELJIC IN RAVNATELJJEV VRTCEV

Gradivo za udeležence

Šola za ravnatelje

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE,
ZNANOST IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

XIX. strokovno srečanje

RAVNATELJIC IN
RAVNATELJEV VRTCEV

Gradivo za udeležence

7.-8. oktober 2013, Portorož